

Запотоцький Андрій Петрович,

проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;

Клименко Олександр Васильович,

аспірант наукової лабораторії з проблем

протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ВНАСЛІДОК ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Проблема легалізації (відмивання) майна, одержаного внаслідок вчинення корупційних правопорушень, набула особливої значущості для України протягом останнього десятиліття, оскільки криміналізація економіки стала однією з ключових загроз для економічної безпеки нашої держави. Суспільна небезпечність цього явища останнім часом виявляється в нових аспектах. Ще декілька років тому більшість кримінальних правопорушень зазначеної категорії вчиняли з метою подальшого використання отриманих доходів у підприємницькій та іншій економічній діяльності для одержання прибутку. Згодом грошові кошти або інше майно, які мали кримінальне протиправне походження, почали також використовувати для фінансування тероризму, незаконного обігу зброї, організації вбивств на замовлення, фінансування маргінальних груп сепаратистського спрямування та інших злочинів [1, с. 4].

Аналіз практики боротьби з легалізацією (відмиванням) майна, одержаного внаслідок вчинення корупційних правопорушень засвідчив складність виявлення ознак цієї діяльності правоохоронними органами, чому сприяє: невизначеність меж відмивання брудних доходів та звичайної практики законних угод; незначний ступінь інституціонального та функціонального розподілу незаконної економічної діяльності та легальної економіки; невелика частка незаконних доходів у загальному обсязі фінансових потоків, що проходять конкретною установою; висока питома вага послуг порівняно із сектором виробництва товарів у ринковій економіці; висока частка дрібних фірм у структурі виробництва та розподілу; широка сфера застосування чеків, кредитних карт, векселів та інших безготівкових засобів платежу при здійсненні фінансових угод; високий рівень фінансової дерегуляції законних угод та ін. [2, с. 24].

Виявлення таких кримінальних правопорушень можливе лише за умов комплексного застосування методів економічного, документального й фактичного аналізу фінансово-господарської діяльності, криміналістичного дослідження документів, а також оперативно-розшукових заходів гласного і негласного характеру, що спрямовані на встановлення: несплати податків, платежів і порушення порядку звітності; надходження коштів у значних сумах під виглядом оплати значної кількості товарів, послуг тощо за нетривалий строк існування

підприємства; використання рахунків типу «лоро» для перерахування коштів за нетривалий строк існування підприємства; зняття грошових коштів з розрахункового рахунку наприкінці операційного дня; використання кореспондентських рахунків для взаєморозрахунків з іноземними суб'єктами господарської діяльності; спільна юридична адреса для кількох фірм чи адреса, якої не існує; відсутність контактних даних та інформації про службових осіб. Підтверджено ефективність застосування таких заходів, спрямованих на виявлення ознак легалізації: отримання інформації з конфіденційних джерел; ініціювання проведення документальних ревізій, аудиторських та інших спеціальних перевірок; обміну інформацією з іншими правоохоронними та контролюючими органами (підрозділами Державної податкової служби України, Служби безпеки України, Національного банку України, Державної служби фінансового моніторингу України); аналітичної роботи з розгляду заяв і повідомлень організацій та громадян, зокрема розміщених у засобах масової інформації та глобальній електронній мережі Інтернет.

Найбільш важливими завданнями початкового етапу є такі: 1) орієнтування особи, що проводить розслідування, в усіх обставинах тієї події, яку йому належить розслідувати, з'ясування фактів, які повинні бути досліджені у кримінальному провадженні, отримання вихідних даних з метою розгорнутого планування розслідування; 2) збирання та фіксація доказів, які упродовж невеликого проміжку часу можуть бути втрачені; 3) встановлення місцеперебування особи-зниклого. А вже під час наступного етапу розслідування здійснюється збирання, перевірка та оцінка доказів з метою повного встановлення усіх обставин кримінального провадження [3, с. 13–14].

Аналіз кримінальних проваджень та опитування слідчих дозволив з'ясувати, що причинами для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про вчинення кримінального правопорушення є: матеріали оперативного-розшукової діяльності (56 %); матеріали розслідування інших кримінальних правопорушень (21 %); матеріали документальних перевірок (19 %); повідомлення юридичної особи (2 %); повідомлення засобів масової інформації (1 %); заява громадянина (1 %).

На етапі внесення відомостей про кримінальне правопорушення з ознаками легалізації (відмивання) майна, одержаного внаслідок вчинення корупційних правопорушень до Єдиного реєстру досудових розслідувань за результатами попередньої перевірки заяв і повідомлень фізичних або юридичних осіб чи в разі самостійного виявлення слідчим чи прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення протиправних дій, можливі такі типові ситуації: 1) виявлено кримінальне правопорушення, в результаті якого отримані злочинні доходи і за чинним законодавством його віднесено до розряду предикатних, тобто передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох і більше років, а в подальших діях правопорушника є ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 209 КК України; 2) виявлено кримінальне

правопорушення, в результаті якого одержано злочинні доходи і в подальших діях злочинця (злочинців) є ознаки об'єктивної сторони легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, але за чинним законодавством цей злочин виключено із числа предикатних; 3) виявлено кримінальне правопорушення, який хоча формально і віднесено до розряду предикатних, але який, водночас, не призвів до безпосереднього отримання злочинних доходів; 4) виявлено декілька кримінальних правопорушень, один з яких хоча формально і віднесено до розряду предикатних, але в результаті його вчинення безпосередньо злочинні доходи не отримано, в той же час інше кримінальне правопорушення хоча і виключено із числа предикатних (ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів), але таке протиправне діяння призвело до безпосереднього отримання доходів злочинного походження; 5) виявлено ознаки здійснення сумнівних фінансових операцій, укладання правочинів, які можуть свідчити про вчинення легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, але відомості щодо предикатного кримінального правопорушення відсутні [1; 2; 4].

На початковому етапі розслідування (після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань до фактичного оголошення підозри особі) слідчим необхідно: витребувати від органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, банку, службових осіб документи, висновки експертів, акти ревізій і перевірок (відповідно до ч. 5 ст. 40, ч. 2 ст. 93 КПК України); звернутися в установленому порядку до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до предметів і документів (ч. 1 ст. 160 КПК України), зокрема які містять охоронювану законом таємницю (про рух коштів на банківських рахунках за певний період, копії документів, на підставі яких перераховувалися кошти) та, в разі прийняття відповідного рішення, вилучити їх; призначити ревізії та фінансові перевірки суб'єктів господарювання; провести (доручити проведення) слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії; призначити необхідні експертизи; залучити спеціаліста.

Таким чином, на початковому етапі розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного внаслідок вчинення корупційних правопорушень необхідно встановити: факт корупційних дій (набуття, володіння, використання, розпорядження майном, здійснення фінансової операції); осіб, причетних до злочину (особа, на користь якої купуються цінні папери; особа, яка є носієм інформації про протиправні дії, засновник фіктивного суб'єкта господарювання); документи (електронні документи, цінні папери та документи, що підтверджують право на них; документи, що уповноважують осіб на розпорядження фінансовими ресурсами, цінними паперами тощо).

Список використаних джерел

1. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні : метод. рек. / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с.

2. Чернявський С. С., Користін О. Є. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : навч. посіб. К., 2010. 256 с.

3. Вакулік О. А., Азаров Ю. І. Початок досудового розслідування у кримінальному провадженні: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2015. 184 с.

4. Халін О. В. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 244 с.

Зьолка Валентин Леонідович,

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії дослідження проблем юридичного та організаційного забезпечення діяльності

Держприкордонслужби України науково-дослідного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, доктор юридичних наук, доцент;

Степанова Юлія Петрівна,

заступник начальника науково-дослідного відділу – начальник науково-дослідної лабораторії дослідження проблем охорони державного кордону науково-дослідного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України

ім. Б. Хмельницького, кандидат юридичних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРИКОРДОННИКІВ

Революція гідності яка відбулася в Україні (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.) стала виявом протесту громадянського суспільства проти корумпованої влади, яка, свідомо ігноруючи права, свободи і законні інтереси громадян, намагалася перешкодити європейському вибору Українського народу. Революція відкрила перед Україною можливості для побудови нової системи відносин між особою, суспільством і державою.

Розбудова нової системи публічних правовідносин відбувається в умовах коли Україна зіткнулась з численними загрозами національній безпеці, більшість з яких проявляються у в прикордонній сфері. Однією із таких загроз є корупція. В умовах загострення воєнно-політичної та оперативної обстановки на державному кордоні України, стан роботи щодо запобігання корупційним правопорушенням у прикордонному просторі залишаються бажати кращого.